

כלים

למורה מלווה

הצוות החינוכי המלווה את המרחב האוטונומי נדרש לשנות את זהותו המקצועית ולעבור מהוראה פרונטלית לליווי תהליך המוביל על ידי התלמידים מסמך זה מציע כלים יישומיים לחניכה, להנחיה ולליווי של תלמידים במסגרת הניהול העצמי.

עקרונות מנחים בליווי

1. הצוות החינוכי מחזיק את המסגרת על גבולותיה - הוא בונה אותה ומחזיק אותה עבור התלמידים לכל אורך התהליך.
2. עיקר התפקיד של המורה המלווה הוא "לשחרר" - להשאיר את מרחב האוטונומיה פנוי להובלת התלמידים ללא התערבות והכוונה, אלא אם נדרש.
3. ניהול עצמי איננו ביטול עצמי - נוכחות פיזית ומנטלית של הצוות החינוכי נחוצה לתלמידים ולהצלחת התהליך.
4. יש להימנע מהפעלת מניפולציות שמטרתן לגרום לתלמידים לפעול לפי דעת המורה. כדאי להימנע גם ממתן מענה אוטומטי על שאלות של תלמידים, המשמר את מקום המורה כסמכות וכמקור בלעדי של ידע.

כלים מרכזיים בליווי המרחב האוטונומי

1. לרתום את התלמידים לרעיון, לעורר מוטיבציה לתהליך. המוטיבציה באה בעיקר מהעצמה של התלמידים ("זה שלכם"), מחיבור לרעיון ולמגוון הדרכים ליישום, ומהמשאבים המוקצים לתהליך.

משפטים לדוגמה:

- א. זה מתחבר בדיוק לשאיפות שלכם מהשנה הזאת.
- ב. אתם תחליטו איך ומה אתם עושים. אנחנו רוצים שהפרויקט יהיה באמת שלכם.
- ג. יש לכם משאבים רבים לקיום המיזם, התקציב לגמרי בידיים שלכם.

2. להחזיק עבור התלמידים את ה"למה", את הסיבה לקיומו של תהליך הניהול העצמי. כדאי שהצוות יברר את ה"למה" קודם כול עבור עצמו, ולאחר מכן כמענה אפשרי לתלמידים שלא יהיו מעוניינים באוטונומיה המוצעת להם.

משפטים לדוגמה:

- א. אתם מתנסים כאן בתהליך שייתן לכם מיומנויות וכלים חשובים לחיים.
- ב. חשוב לנו שאתם תובילו, שהפרויקט יהיה באמת שלכם.
- ג. הדרך הזאת תחבר אתכם זה לזה, לכיתה ולשכבה.

3. לעזור לתלמידים להחזיק את המבנה הארגוני המאפשר את ניהול התהליך - ועדות או מועצת שכבה המקפידות על סדירות של מפגשים ומציעות כלים לניהול ולהובלת התהליך.

לדוגמה, פעם בשבועיים ביום חמישי בשעה השנייה נפגשת מועצת השכבה. הפגישה כוללת:

- א. הצגת המטרות של הישיבה הנוכחית.
- ב. דיווח של נציגי הוועדות השונות על התקדמות התהליך ועל אתגרים שנקרים בדרכם.
- ג. עדכונים של נציגי הצוות החינוכי באשר לתהליכים ולממשקים המצריכים ידוע או מעורבות ברמת ההנהלת בית הספר.
- ד. דיון בנושאים שונים שנקבעו מראש וקבלת החלטות בעניינם.
- ה. סיכום הישיבה בטבלת משימות הכוללת תאריכים לביצוע.
- ו. אם הישיבה עוסקת בנושא שעליו אמונה אחת הוועדות אפשר לתמיד נציג ועדה או חבר בצוות החינוכי המחובר לנושא להשתתף בדיון.

4. לתת לתלמידים תחושה שמאמינים בהם.

וביכולתם להצליח בהובלת התהליך.

משפטים לדוגמה:

- א. אנחנו סומכים עליכם לגמרי שתצליחו להשיג את כל היעדים.
- ב. אנחנו מאמינים שאתם יודעים הכי טוב מה נכון עבורכם.
- ג. יכול להיות שאנחנו אנשי צוות היינו פועלים אחרת, אבל יש לנו אמון מלא בכם ובהובלה שלכם. לשאול את התלמידים שאלות - להעביר את האחריות אליהם. על השאלות להיות אותנטיות וכנות ולא מניפולטיביות, להיות פוריות ובונות העוזרות לתלמידים להתקדם בתכנון ובעשייה. שאלות לדוגמה:
- ד. מה אפשר לדעתכם לעשות במסגרת הגבולות שהוגדרו?
- ה. איך אפשר לגייס את החברים שלכם או את כל השכבה לעניין? מה ירתום אותם?
- ו. אילו דרכי פעולה עומדות בפניכם? מה יעזור לכם לבחור בדרך המתאימה ביותר?
- ז. איזה מחיר עשוי להיות לבחירה שלכם? איזו תועלת אתם עשויים להפיק ממנה? איך תתמודדו עם המחיר?
- ח. אילו סיכונים אתם לוקחים כשאתם פועלים כך? מה יכול להשתבש? איך תתמודדו עם זה?
- ט. למה אתם זקוקים עכשיו? מה יעזור לכם להצליח בזה?
- י. על מה עוד לא חשבנו? איזה עוד משאב שמצוי בידינו יכול לתרום לתהליך?

5. לפתוח אפשרויות - לחשוף בפני התלמידים, במידה והתהליך תקוע, אפשרויות רחבות ככל

שהאפשר כדי שיוכלו לבחור.

משפטים לדוגמה:

- א. בואו נעלה על הכתב את כל האופציות שיש לנו עכשיו ונראה כמה שיותר דברים.
- ב. אילו עוד רעיונות יכולים להיות?
- ג. מה גורם לנו להיצמד דווקא לרעיונות הקיימים? איך אפשר לצאת מהקופסה?
- ד. אילו היה הכול אפשרי, מה הייתם עושים?
- ה. מה היו לדעתכם אנשי מקצוע מציעים במקרה הזה?

6. לפרגן ולחזק - כל הזמן ובכל צעד.

משפטים לדוגמה:

- א. כל הכבוד, עשיתם את זה הרבה יותר טוב מאיתנו!
- ב. אני רוצה להזמין את המנהל לראות את הפרויקט שעשיתם.
- ג. ראיתי אתכם, ממש מרשים מה שעשיתם כאן.
- ד. ממש לא מובן מאליו שאתם משקיעים ועושים את זה בעצמכם, כל הכבוד!
- ה. אני רואה את הקושי שלכם, ברור לי שתתגברו עליו ותצאו ממנו מחוזקים.

7. לעצור מדי פעם כדי לעבד את התהליך ולקיים רפלקציה. העיבוד מתקיים בכמה רמות: ברמה באישית של כל תלמיד - מה עובר עליו בתהליך? ברמת המובילים ובוועדות - מה קורה להם ומה קורה בשכבה? ברמת הצוות החינוכי - איזה תהליך עובר הצוות תוך כדי ליווי? הרפלקציה יכולה להיות עצמית ויכולה להיות הדדית - השכבה נותנת משוב לוועדות למורים ולהפך. מטרת העיבוד והרפלקציה לקיים למידה ולצייד את התלמידים בכלים נוספים.

שאלות לדוגמה:

- א. מה קרה בתהליך? מה עשינו ככיתה וכוועדה?
- ב. מה אהבתי בתהליך? למה התחברתי? מה היה לי קשה? איזה תפקיד מילאתי?
- ג. מה היו הגורמים להצלחה?
- ד. מה היו האתגרים בדרך ואיך התמודדנו איתם?
- ה. מה היו רגעי השיא של התהליך? מה היה לנו קשה?
- ו. מה לקחתי מהתהליך באופן אישי? האם הוא תרם לי גם בדברים שאינם קשורים לבית הספר?
- ז. במה התהליך תרם לנו כשכבה? איך הוא השפיע על תחושת השייכות שלנו לכיתה ולבית הספר?

8. להיות מקור ידע בנושאים שהתלמידים עסוקים בהם. לעזור להם להגיע למקורות ידע נוספים. חשוב לזכור להיות עבורם משאב לידע חיוני בתהליך, ולא להציף אותם במידע.
לדוגמה:

- א. לקיים חשיבה משותפת - מה אנחנו צריכים לדעת כדי להתחיל בתהליך?
- ב. לשתף אותם בניסיון העבר בעשייה כזו.
- ג. לחשוב יחד על מקורות מידע ברשת או בספרות.

9. לעזור להם להתחבר לאנשים העוסקים בנושא או למשאבים נוספים היכולים להיות להם לעזר בתהליך.

לדוגמה:

- א. לחבר אותם למורים שזה תחום הידע המקצועי או האישי שלהם.
- ב. למפות את המקצועות ואת היכולות של הורי התלמידים, ולבחון אם הם רלוונטיים לתהליך.
- ג. לחשוב על גופים העוסקים בתחום ויכולים לעזור - ספריות, מרכזי צעירים, מכינות קדם-צבאיות וכו'.

10. לשמור על הגבולות - אם התלמידים חורגים מהם, לעצור ולהבהיר אותם שוב.

לדוגמה:

- א. לומר להם: בואו נחזור אל מסגרת המרחב שקיבלתם ונראה אם מה שתכננתם אינו חורג ממנה.
- ב. לעצור ולבדוק אם מימוש הרעיונות שהעלו התלמידים מביא לחריגה מהתקציב.
- ג. לקיים עם קב"ט בית הספר ישיבה בנושאי ביטחון ובטיחות.

11. לשמור על הקבוצה ועל הפרטים - לעיתים האנרגיות של העשייה הקבוצתית פוגעות בקבוצה

ככלל או בפרטים בה. גם כאן יש לעצור ולעזור לקבוצה להתנהל בדרכים אחרות.

לדוגמה:

- א. לזמן תלמיד שמשתלט על השיח ועל החלטות הוועדה לשיחה אישית, לשקף לו את המצב ולהזמין אותו להיות חלק.
- ב. להזמין תלמידים המרגישים מודרים מהעשייה לשיח משותף עם הנהגת השכבה - לשוחח עימם על רצונותיהם ועל דרכים לבטאם ולממשם.

מובן שהצרכים של התלמידים משתנים בשלבים שונים של התהליך.
יש אפוא להתאים את הליווי לכל שלב ושלב.

